

УДК 330.36

DOI:10.24144/2078-1431.2019.2(23).177–187

*Діана Шкуропадська,**аспірантка кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київський національний торговельно-економічний університет*

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано заходи антикризової політики Польщі та Німеччини в умовах фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. Визначено джерела фінансування економіки України в умовах фінансової нестабільності. Проаналізовано програми фінансової підтримки МВФ для України у 2008-2018 рр. Визначено ключові напрями забезпечення стійкості економіки та заходи їх реалізації.

Ключові слова: *стійкість економіки, шоківі впливи, фінансово-економічна криза, фінансова нестабільність, глобальний економічний простір, інвестиційний клімат, грошово-кредитна політика.*

The financial instability of the world economic space and the accelerated changes in the structure of its socio-economic environment affect the development of national economies in conditions of shocks that cause economic losses, disrupt the parameters of the economic system and create the threat of financial and economic crises. In order to respond quickly to the emergence of shocks in the face of global financial instability, the article identifies key areas of resilience. On the example of anti-crisis policies of European countries such as Poland and Germany, it was determined that the key directions of ensuring the resilience of their economies were investment privileges and attractive credit conditions.

Poland's attractive investment climate has ensured a stable growth of its economy after the 2008-2009 crisis. The GDP per capita GDP growth rate in 2008-2017 was 37.48%. The introduction of an attractive lending system in Germany has ensured a rapid post-crisis economic recovery. The GDP per capita growth rate of Germany in 2008-2017 was 25.01%. For Ukraine, during the period of the financial and economic crisis of 2008-2009 and the crisis that began in 2014, credit was used to support financial stability. Against the backdrop of falling foreign exchange reserves, devaluation of the national currency, Ukraine was motivated to cooperate with the IMF. For the period from 2008 to 2018, Ukraine was allocated under the IMF lending programs - \$ 66 billion, but in fact, \$ 27 billion was transferred due to Ukraine's failure to fulfill its obligations. The GDP per capita growth rate of Ukraine in 2008-2017 was 3.12%. IMF financial assistance is one of the key areas for resilience of economy, as it involves systemic socio-economic reforms. Effective implementation of reforms will ensure economic growth and return investors' interest in the Ukrainian economy.

Key words: *resilience of economy, shock influences, financial and economic crisis, financial instability, global economic space, investment climate, monetary policy.*

Постановка проблеми. Глобальна фінансова нестабільність стала ключовим фактором розвитку світової економіки та політики. На відміну від криз минулого століття, коли порівняно короткострокові періоди турбулентності і спаду змінювалися на періоди стабільності та зростання, фінансова нестабільність у XXI ст. стала трендом для більшості країн світу.

Нестабільність економічних процесів, дія шоківих впливів та швидкість поширення кризових явищ у глобальному економічному просторі зумовляють необхідність дослідження проблематики стійкості національних економік. Світова фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. призвела до найбільш серйозного економічного спаду в історії світової економіки. Проте, не всі країни однаково пережили економічний спад і процес посткризового відновлення. Цей диференційований досвід зумовлює важливі питання: чому деякі країни та регіони виявляються більш стійкими до економічних потрясінь, ніж інші, і що саме впливає на рівень стійкості національних економік.

Вивчення та дослідження концепції стійкості в економіці почалося на початку 2000-х рр. Зокрема у 1997 р. професор економіки Майкл Райх у роботі «Соціальна структура теорії накопичення: ретроспектива і перспектива» визначив стійкість як здатність економіки запобігати, протистояти та швидко відновлюватися від дії шоківих впливів. У 2008 р. задля забезпечення кількісної оцінки стійкості її було визначено як здатність економіки, яка пережила дію шоківих впливів, повернутися до свого попереднього рівня або темпу зростання виробництва чи зайнятості.

Починаючи з 2009 р. концепція стійкості передбачала не тільки здатність економіки, після дії шоківих впливів, повернутися до попереднього рівня розвитку, а й можливість уникнути або витримати такий вплив взагалі. Тоді ж почали досліджувати роль політики у зміцненні стійкості, яка може пом'якшити дію шоківих впливів та наслідки від фінансово-економічних криз.

Нестабільність світового економічного простору та прискорені зміни структури її соціально-економічного середовища впливають на розвиток національних економік в умовах шоківих впливів, які викликають економічні втрати, порушують параметри економічної системи та створюють загрозу виникнення фінансово-економічних криз. Для оперативного реагування економіки на появу шоківих впливів в умовах глобальної фінансової нестабільності варто визначити ключові напрями забезпечення її стійкості, що актуалізує тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему забезпечення стійкості економічних систем активно вивчають українські та іноземні дослідники, економісти-практики. Дослідженню умов та напрямів забезпечення стійкості економіки щодо негативних зовнішніх впливів присвячена публікація А. Бойко (2017). Науковець визначив та класифікував фактори забезпечення стійкості національної економіки, до яких відніс соціально-політичні та економічні фактори, природно-екологічні та соціальні фактори, які показують співвідношення таких взаємопов'язаних складових національної стійкості, як природа, людина, суспільство, економіка,

держава. Звідси забезпечення стійкості національної економіки здійснюється у межах ринкового саморегулювання, державного та суспільного регулювання, природної саморегуляції і саморозвитку [1].

Дослідженню економічної політики держави в умовах глобалізації присвячена публікація Ю. Уманціва (2017). Автор проаналізував глобальні тенденції формування і розвитку економічної політики держави, визначив напрями використання в Україні світового досвіду реалізації економічної політики, а саме: перебудова грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики; модернізація фінансових ринків зі спрямуванням на вирішення макроекономічних завдань реконструктивного розвитку; перебудова аграрної сфери; модернізація виробничої інфраструктури; підвищення якості соціальних стандартів і соціального забезпечення [2].

Дослідженню теоретико-методологічних аспектів визначення впливу стабільності та шоківих впливів на розвиток економіки присвячена монографія І. Крючкової (2010). Авторка зазначає, що глобальна економіка дедалі більше входить у зону невизначеності і перебуває під прискореним впливом кліматичних, технологічних, політичних, культурних та економічних змін, які підривають стабільність розвитку і постійно несуть у собі ті чи інші збурення та потенційні ризики. Причому, як це демонструє глобальна фінансово-економічна криза, дестабілізація однієї складової світового господарства негативно впливає на інші її складові, а одночасний дисбаланс кількох важливих компонентів може підштовхнути до потужних руйнівних наслідків за умови низької адаптивності економіки [3].

Дослідженню стійкості соціально-економічних систем до економічних шоківих впливів присвячена публікація Ю. Брунекієне (2019). Дослідник зазначає, що вплив економічних шоків на розвиток соціально-економічної системи може бути двостороннім: або негативним (може завдати шкоди економіці), або позитивним (економічні потрясіння можуть дати нові можливості для розвитку соціально-економічної системи) [4]. Отже, шоківі впливи можуть прямо чи опосередковано впливати як на суб'єктів соціально-економічної системи, так і на всю економіку.

Дослідженням напрямів забезпечення стійкості економіки займається Європейська Комісія (2017). До ключових таких напрямів вона відносить: підтримку рівня зайнятості; забезпечення фінансової стабільності; підтримку регіональної політики з метою зниження диспропорцій у розвитку депресивних регіонів; фінансову допомогу країнам, що зазнають труднощів з бюджетним фінансуванням [5].

Метою статті є визначення напрямів забезпечення стійкості національної економіки в умовах глобальної фінансової нестабільності. Для досягнення мети вирішено такі завдання:

1. Проаналізовано антикризові заходи забезпечення розвитку Польщі та Німеччини в умовах фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр.
2. Визначено джерела фінансування української економіки в умовах фінансової нестабільності.
3. Запропоновано заходи реалізації ключових напрямів забезпечення стійкості економіки.

Теоретико-методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема аналізу, синтезу, порівняння та систематизації, застосування яких дало змогу досягти поставленої мети.

Результати дослідження. Сучасний стан і тенденції розвитку світової фінансової системи свідчать, що сьогодні посилюються ризики перманентного зародження та розгортання в «її просторі» кризових явищ [6, с. 25]. Забезпечення стійкості економіки в умовах глобальної фінансової нестабільності є однією з найбільш актуальних проблем, що стоять перед більшістю країн світу. Ціллю забезпечення стійкості є захист економіки, її секторів та галузей від негативних шоківих впливів. Питання очікуваності чи неочікуваності появи шоківих впливів, довкола якого науковці не дійшли остаточної думки, залишається дискусійним. Зважаючи на циклічність розвитку економіки, що зумовлює певну закономірність виникнення шоківих збурень, а також наявність суттєвих розбіжностей рівня внутрішніх та світових цін, деякі шоківі зміни умов господарювання можуть бути передбачуваними та очікуваними і водночас справляти реальний ефект на розвиток економіки. Таким чином, шоківі впливи можна визначити як реальну раптову зміну в умовах господарювання, що виводять параметри економічної системи за критичні (порогові) значення [3, с. 5].

Ключова роль, яку державні органи влади виконують після дії шоківих впливів на економіку, – це стабілізація ситуації за рахунок визначених заходів та ресурсів. Другий вимір державної політики полягає у сприяттві економічному відродженню, допомозі секторам і галузям економіки адаптуватися до нових обставин. Здатність мобілізувати фінанси та ресурси на національному рівні є ключовою умовою швидкого відновлення економіки після дії шоківих впливів.

Варто зазначити, що стійкість економіки визначається її здатністю уникнути або витримати шоківий вплив і швидко відновитися, збільшуючи валовий внутрішній продукт (ВВП) на потенційний докризовий рівень [7]. Не існує єдиної чітко визначеної системи побудови стійкості економіки, проте досвід іноземних країн дозволяє визначити спільні напрями її забезпечення. На прикладі антикризової політики таких європейських країн, як Польща та Німеччина, було визначено основні напрями забезпечення стійкості економіки. Вибір саме цих двох країн був зроблений з таких міркувань:

- Польща є стратегічним партнером України і займає важливе місце у транскордонному співробітництві. Польська економіка – один із лідерів у ЄС за темпами зростання ВВП. До 2008 р. середні темпи зростання української та польської економік були дуже близькими. Однак після 2009 р. розрив у їхньому розвитку постійно збільшується. Темп приросту ВВП на душу населення Польщі за 2008-2017 рр. становив 37,48 %.

- Німеччину було вибрано як країну-члена ЄС із найвищими значеннями показників економічного розвитку (входить до 10 країн Європи з найбільшим розміром ВВП). Темп приросту ВВП на душу населення Німеччини за 2008-2017 рр. становив 25,01 %.

У таблиці 1 наведено динаміку рівня ВВП на душу населення Польщі, Німеччини та України у 2008-2017 рр.

Таблиця 1

Динаміка рівня ВВП на душу населення за ПКС Польщі, Німеччини та України (дол. США) [8]

Роки	Польща	Німеччина	Україна
2008	18 310,44	38 028,77	8 395,81
2009	19 242,99	37 035,78	7 239,62
2010	21 068,85	39 225,60	7 666,22
2011	22 850,64	42 692,52	8 281,87
2012	23 833,21	43 564,15	8 475,47
2013	24 719,25	45 232,20	8 629,68
2014	25 602,42	47 092,49	8 684,01
2015	26 594,76	47 810,84	7 949,15
2016	27 383,25	48 943,10	8 269,61
2017	29 291,35	50 715,55	8 666,90
Приріст за 10 років, %	37,48 %	25,01 %	3,12 %

У таблиці 1 жирним шрифтом виділено значення рівня ВВП на душу населення у кризовий період часу (2008 р. – для всіх країн; 2015 р. – для України) і значення цього показника у відповідних періодах, коли він досяг докризового рівня (2008 р.).

Польща є однією з небагатьох країн, якій вдалося стабільно зростати після кризи 2008–2009 рр. Одним з основних факторів, що ефективно захистив Польщу від наслідків світової кризи, був привабливий інвестиційний клімат. Польський уряд створив безліч інвестиційних стимулів для іноземних компаній. Одним з них є можливість розміщення інвестицій у Вільній економічній зоні (ВЕЗ), що передбачає ведення господарської діяльності на спеціальних пільгових умовах. ВЕЗ пропонує новим інвесторам податкові пільги, сприяння в працевлаштуванні і підготовки території для здійснення інвестицій.

У Польщі також існує розвинена система виділення урядових грантів у рамках Програми підтримки інвестицій, що мають важливе значення для економіки країни. Підтримка надається у формі дотації на підставі двостороннього договору між міністром економіки й інвесторами. Договір детально регулює виплату дотації і виплачується пропорційно до реалізації взятих на себе інвестором зобов'язань.

На отримання інвестицій можуть розраховувати підприємства, які планують інвестиції у таких пріоритетних секторах, як: машинобудування, побутове приладобудування, авіаційна промисловість, біотехнології, виробництво продуктів харчування, послуги з розвитку сучасних технологій, дослідження і розвиток (Research And Development - R & D). Привабливість Польщі для інвесторів базується на таких ключових чинниках:

1. Макроекономічна стабільність. Стабільний фінансовий розвиток дає можливість для довгострокового планування інвестицій. Польща була єдиною країною в Європі, яка уникла економічного спаду під час фінансово-економічної кризи.

2. Інфраструктурні інвестиції. Сильний стимул розвитку Польщі надають великі інвестиції в інфраструктуру країни з фондів Євросоюзу та інших країн: будівництво автомобільних доріг, залізничних колій, нових аеропортів, об'єктів промисловості та енергетики.

3. Різновекторність розвитку економіки. Польський уряд приділяє значну увагу розвитку різних галузей економіки, що дозволяє країні розвиватися у всіх напрямках і не потрапляти в сильну залежність від кон'юнктури галузевих ринків.

4. Високий рівень якості товарів та послуг. Еластичність підприємств і висока конкуренція дозволяє підтримувати якість товарів та послуг на високому рівні.

Отже, як показала світова фінансово-економічна криза, Польща виявилася підготовленою до протидії шоківим впливам завдяки привабливому інвестиційному клімату. Далі розглянемо досвід Німеччини, якій вдалося успішно подолати шоківі впливи завдяки поєднанню пакетів економічних стимулів та гнучкої грошово-кредитної політики (запровадження низьких процентних ставок на кредити).

У кінці 2008 р. палата німецького парламенту схвалила пакет економічних стимулів (заходів) на суму 39,12 млрд. дол., спрямований на підтримку найбільшої в Європі економіки під час світової рецесії. Пакет заходів передбачав підтримку будівельних проектів, кредитування компаній, інвестиції в комунальне господарство, скорочення податків та іншу економічну допомогу.

З метою забезпечення кредитування підприємств малого та середнього бізнесу, підтримки їх фінансування в умовах дефіциту банківської системи в Німеччині були зміцнені кредитні можливості приватних банків за рахунок їх додаткового фінансування Банком реконструкції на суму 15 млрд. євро. Право на отримання кредиту в рамках цієї програми мали всі підприємства, незалежно від галузі, річний оборот яких становив не більше 500 млн. євро. Ініціатива отримала назву «Спеціальна програма Банку реконструкції з підтримки підприємств малого і середнього бізнесу». Особливостями зазначеної схеми кредитування були:

- сума одного кредиту - до 50 млн. євро на кожний конкретний проект;
- можливість звернення за додатковим кредитом у разі розробки організацією нового проекту;
- у рамках заходу не передбачалося фінансування організацій, які потребують підтримки на середню і довгострокову перспективу (наприклад суднобудування) [9].

Паралельно для компаній з оборотом понад 500 млн. євро на рік було запущено аналогічну «Спеціальну програму Банку реконструкції з підтримки підприємств великого бізнесу» на суму в 25 млрд. євро. Крім того, федеральний уряд ініціював продовження програми кредитних гарантій

для німецьких підприємств і надав їм додатково 75 млрд. євро у вигляді поручительств і гарантій.

Політика дешевих кредитів, яка проводилася у німецькому банківському секторі після фінансово-економічної кризи, стимулювала зростання іпотечного попиту та інвестиційної активності в економіці. Банківські установи, надаючи низькопроцентні кредити реальному сектору економіки за вигідними умовами, забезпечили зростання виробництва товарів і послуг та дали поштовх до економічного зростання. Варто зазначити, що політика дешевих кредитів активно проводиться в Німеччині і досі.

Згідно зі статистикою Бундесбанку, з червня по грудень 2015 р. середня ставка за споживчими кредитами на термін від 1 до 5 років становила 4,78% річних, за кредитами на строк від 5 років - 7,19%. При цьому ставки по десятирічних іпотечних кредитах на початок лютого 2016 р. становили 1,4% річних. З кінця 2017 р. деякі банки пропонували німцям споживчі кредити під 0% річних, що було пов'язано з бажанням привернути увагу і задовольнити клієнтський попит.

У 2018 р. найвигідніша відсоткова ставка, під яку можна було взяти споживчий кредит у Німеччині, дорівнювала 2,5%. Мінімальна сума позики при цьому становила від 3 до 5 тис. євро залежно від банку. За кредитами понад 10 тис. євро строком на 3 роки ставки на ринку дещо різнилися. Найдорожчі позики, під 7,99% річних, видавав Deutsche Bank. У Боннського Norisbank ставка становила 4,9% річних, у ComdirectBank - 4,75% [10].

В Україні, для порівняння, середньозважені ставки по гривневих кредитах для фізичних осіб обчислюються двозначними числами. У 2018 р. згідно з даними НБУ споживчі кредити терміном до 1 року видавалися під 30,6% річних, на період від 1 до 5 років - під 33,5% річних, на період більше 5 років - під 19,8%. Для фізичних осіб-підприємців середньозважена процентна ставка за новими кредитами у 2018 р. становила 24,2% [11]. Високі кредитні ставки є загрозою для розвитку української економіки, оскільки підприємства не хочуть брати дорогі кредити. А це означає, що вони не розвивають нові проекти, які могли б розвивати за наявності доступних позик. Відтак економіка не отримує стимулу для зростання.

Для України у період фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. та кризових явищ, які розпочалися у 2014 р., для підтримки фінансової стабільності необхідним було надходження іноземної валюти в країну за статтею «прямі іноземні інвестиції» або за статтею «кредитний ресурс». Що стосується прямих іноземних інвестицій, то їх приплив є похідним від якості бізнес-клімату в країні. Реформи в Україні проводилися повільно та частково, а це означає, що якість бізнес-клімату не поліпшувалась і приплив прямих іноземних інвестицій не зростав.

Тож єдиною можливістю забезпечення припливу інвестицій був кредитний ресурс. На тлі зниження золотовалютних резервів, девальвації національної валюти Україна була мотивована на співпрацю з Міжнародним валютним фондом (МВФ). За період з 2008 по 2018 р. Україні було виділено за програмами кредитування МВФ - 66 млрд. дол., проте фактично було перераховано 27 млрд. дол. через невиконання Україною

своїх зобов'язань. Темп приросту ВВП на душу населення України за 2008-2017 рр. становив 3,12 %.

Характеристику програм фінансової підтримки МВФ для України у 2008-2018 роках наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

**Програми фінансової підтримки МВФ для України
у 2008-2018 роках [12]**

№	Рік, місяць	2008 р. листопад.
1.	Сума кредиту	16,4 млрд. дол. на 15 років під 4% річних.
	Фактично отримано	10,6 млрд. дол. за 2008-2009 рр.
	Вимоги	Кредит спрямовувався на відновлення макроекономічної та фінансової стабільності України: планувалось, що інфляція знизиться до 17% до кінця 2009 р.; забезпечення «помірного» дефіциту бюджету до 2010 р.; сповільнення падіння ВВП до 2% у рік; введення гнучкого валютного курсу; виведення з ринку проблемних банків і рекапіталізація життєздатних.
	Ступінь виконання вимог	Бюджет України у 2009 р. був дефіцитним, що суперечило умовам видачі кредиту. Виплати МВФ було припинено.
2.	Рік, місяць	2010 р. липень.
	Сума кредиту	15,15 млрд. дол. на 2,5 роки.
	Фактично отримано	3,39 млрд. дол. за 2010-2013 рр.
	Вимоги	Забезпечення консолідації державних фінансів, відновлення стійкості банківської системи та розробка більш міцної основи грошово-кредитної політики. Україна зобов'язувалась провести реформи з модернізації газового сектора та усунути дефіцит Нафтогазу починаючи з 2011 року, в тому числі за рахунок підвищення тарифів на газ.
Ступінь виконання вимог	Уряд не виконував умови програми співпраці: не вирішив проблему з дефіцитом бюджету, не підвищив ціни на енергоносії, не займався рекапіталізацією банків. Виплати МВФ було припинено.	
3.	Рік, місяць	2014 р. квітень.
	Сума кредиту	17,01 млрд. дол. на 2 роки.
	Фактично отримано	4,3 млрд. дол. за 2014-2015 рр.
	Вимоги	Забезпечення оздоровлення банківської системи, проведення реформ у газовій сфері, скорочення бюджетних витрат, ефективна боротьба з корупцією і поліпшення ділового клімату та прозорості ведення бізнесу.
Ступінь виконання вимог	Більша частина коштів була перерахована на покриття дефіциту держбюджету. Виплати МВФ було припинено.	

4.	Рік, місяць	2015 р. березень.
	Сума кредиту	17,516 млрд. дол. на 4 роки.
	Фактично отримано	8,7 млрд. дол. за 2015-2018 рр.
	Вимоги	Забезпечити виведення з банківського сектору неплатоспроможних банків; націоналізувати «Приватбанк»; легалізувати видобуток бурштину та азартні ігри; підвищити тарифи на газ; провести пенсійну реформу; продовжити боротьбу з корупцією; скасувати мораторій на продаж землі.
	Ступінь виконання вимог	3 грудня 2018 р. кредитну програму замінили на програму stand-by.

Деякі вимоги МВФ негативно сприймаються в українському суспільстві, наприклад зростання тарифів на комунальні послуги. Якщо не підвищувати тарифи на газ і не отримувати гроші від МВФ, це може призвести до скорочення державних витрат, що негативно позначиться на публічних інвестиціях, зниженні рівня заробітної плати і пенсій, стане причиною рецесії. Також у цьому разі є можливим варіант дефолту, який призведе до схожих і навіть гірших наслідків: девальвація гривні, високий рівень інфляції, зниження купівельної спроможності. Варто зазначити, що девальвація призведе до значного збільшення кількості громадян з низьким рівнем доходу, у яких немає накопичень в іноземній валюті або в інших безпечних активах.

Інша проблема полягає в тому, що дефолт, девальвація і рецесія ще більше підвищать неминуче зростання тарифів на газ у майбутньому, але без зростання економіки та рівня заробітної плати. Підвищення тарифів на газ зараз також матиме прямі негативні наслідки на реальну купівельну спроможність та рівень інфляції, але тільки тимчасово. Ці витрати будуть непорівнянні з витратами та наслідками дефолту або скорочення державних витрат. Крім того, негативні наслідки від зростання тарифів для громадян з низьким рівнем доходу будуть компенсовані субсидіями.

Варто зазначити, що однією з ключових вимог МВФ до України є реалізація ефективних заходів боротьби з корупцією. МВФ вважає, що прояви корупції у всіх секторах та галузях економіки не дають країні можливості економічно зростати та ефективно розвиватись. Завдяки антикорупційним вимогам МВФ, Україні за короткий час вдалося створити систему антикорупційних органів та прийняти низку законів. Проте проблема неефективності діяльності антикорупційних органів залишається невирішеною.

Отже, фінансова допомога МВФ є ключовим напрямом забезпечення стійкості економіки, оскільки передбачає проведення системних соціально-економічних реформ. Ефективне впровадження реформ забезпечить економічне зростання та поверне інтерес інвесторів до української економіки.

Висновки. Досвід України та європейських країн у забезпеченні розвитку економіки в період фінансово-економічної кризи дозволяє визначити ключові напрями забезпечення стійкості економіки та заходи їх реалізації:

1. Інвестиційні пільги: виділення урядових грантів у рамках програми підтримки інвестиційної діяльності; звільнення від оподаткування дивідендів зі стратегічних інвестицій, які спрямовані на створення нових підприємств і виробництв; впровадження пільгового кредитування як захід підтримки та стимулювання інвесторів.
2. Привабливі умови кредитування: зниження кредитних ставок для малого та середнього бізнесу; забезпечення розвитку системи довгострокового кредитування в галузях економіки, що експортують національну промислову продукцію; зниження ставок за іпотечним кредитом для населення.
3. Міжнародна фінансова підтримка: забезпечити виконання всіх вимог та умов програми фінансової підтримки.

Зазначені заходи спрямовані на реалізацію державної підтримки розвитку ключових напрямів забезпечення стійкості національної економіки. Ефект від цих заходів в умовах глобальної фінансової нестабільності забезпечить приплив прямих іноземних інвестицій у реальний сектор економіки, зростання рівня виробництва та зайнятості, збалансування державного бюджету, зростання довіри інвесторів та світової спільноти.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі пов'язані з обґрунтуванням фінансово-економічних інструментів забезпечення стійкості секторів економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко А.В. Забезпечення стійкості національної економіки // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2017. – № 4 (93). – С. 16-27. URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2017/04\(93\)/02.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2017/04(93)/02.pdf)
2. Уманців Ю.М. Економічна політика держави в умовах глобалізації // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2017. – № 1 (111). – С. 5-18. URL: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2017/01/2.pdf>
3. Крючкова І.В. Економіка України: шоківі впливи та шлях до стабільного розвитку: монографія. – Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2010. – 480 с.
4. Bruneckiene J. An Assessment of Socio-Economic Systems' Resilience to Economic Shocks: The Case of Lithuanian Regions// Sustainability. – 2019. – № 11. – P. 1-24. URL: <https://ideas.repec.org/a/gam/jsusta/v11y2019i3p566-d199849.html>
5. Economic resilience in EMU. European Commission. Directorate general economic and financial affairs. –Brussels, 2017. –13 p. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/23535/eurogroup-15-september-item1-com-note-economic-resilience-in-emu.pdf>
6. Черленяк І.І. Міжнародний офшорний бізнес та глобальна фінансова система // Проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 24-29. URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2014-2_0-pages-24_29.pdf
7. Annual Growth Survey 2018. European Commission. – Brussels, 2017. –15 p. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-comm-690_en_0.pdf
8. GDP percapita, PPP (current international \$).The World Bank. – 2017. URL: <http://data.worldbank.org/>
9. Goerres A. The Political Consequences of National Crisis Management: Micro-Level Evidence from German Votersduringthe 2008/09 Global Economic Crisis// German

- Politics. – 2016. – № 25. – P. 131-153. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644008.2015.1134495>
10. Borio C. Monetary policy and bank lending in a low interest rate environment: diminishing effectiveness?// Bank for International Settlements. – 2017. – № 612. – С. 1-33. URL: <https://www.bis.org/publ/work612.pdf>
 11. Основні показники діяльності банків України. Показники банківської системи. Статистика. Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>
 12. Зануда А. МВФ і Україна: історія позик і відносин // BBC News Україна. – 2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48335639>

REFERENCES

1. Boiko, A.V. (2017). Zabezpechennya stiykosti natsional'noyi ekonomiky [Ensuring the resilience of the national economy]. *Zovnishnyatorhiivolya: ekonomika, finansy, pravo-Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 4 (93), 16-27. Retrieved from [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2017/04\(93\)/02.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2017/04(93)/02.pdf) [in Ukrainian].
2. Umantsiv, YU.M. (2017). Ekonomichna polityka derzhavy v umovakh hlobalizatsiyi [State economic policy in globalization]. *Visnyk Kyivskoho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu – Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*, 1 (111), 5-18. Retrieved from <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2017/01/2.pdf> [in Ukrainian].
3. Kryuchkova, I.V. (2010). Ekonomika Ukrayiny: shokovi vplyvy ta shlyakh do stabil'noho rozvytku [Ukraine's economy: shocks and the path to sustainable development]. Kyiv, 480 [in Ukrainian].
4. Bruneckiene, J. (2019). An Assessment of Socio-Economic Systems' Resilience to Economic Shocks: The Case of Lithuanian Regions. *Sustainability*. No 11, 1-24. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/gam/jsusta/v11y2019i3p566-d199849.html> [in English].
5. Economic resilience in EMU (2017). European Commission. Directorate general economic and financial affairs. Brussels,13. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/23535/eurogroup-15-september-item1-com-note-economic-resilience-in-emu.pdf>[in English].
6. Cherlenyak, I.I. (2014). Mizhnarodnyy ofshorny biznes ta hlobal'na finansova systema [International offshore business and the global financial system]. *Problemy ekonomiky – Problems of Economy*, 2, 24-29. Retrieved from http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2014-2_0-pages-24_29.pdf [in Ukrainian].
7. European Commission (2017). Annual Growth Survey 2018. Brussels, 15. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-comm-690_en_0.pdf [in English].
8. GDP percapita, PPP (current international \$).TheWorldBank.2017. Retrieved from <http://data.worldbank.org/> [in English].
9. Goerres, A. (2016). The Political Consequences of National Crisis Management: Micro-Level Evidence from German Voters during the 2008/09 Global Economic Crisis. *German Politics*, 25, 131-153. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644008.2015.1134495> [in English].
10. Borio, C. (2017). Monetary policy and bank lending in a low interest rate environment: diminishing effectiveness? *Bank for International Settlements*, 612, 1-33. Retrieved from <https://www.bis.org/publ/work612.pdf> [in English].
11. Osnovni pokaznyky diyal'nosti bankiv Ukrayiny. Pokaznyky bankivs'koyi systemy. Statystyka [Basic indicators of activity of banks of Ukraine. Banking system indicators. Statistics]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/>[in Ukrainian].
12. Zanuda, A.(2019). MVF i Ukrayina: istoriya pozyk i vidnosyn [IMF's bore and Ukraine: history of loans and relations]. *BBS News Ukrayina – BBC News Ukraine*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48335639> [in Ukrainian].